

MEGJEGYZÉSEK A TÁRGY JELÖLÉSÉHEZ A NGANASZANBAN

WAGNER-NAGY BEÁTA BOGLÁRKA

1. Dolgozatomban a tárgy jelölését vizsgálom a nganaszan nyelvben. A tárgy kifejezésének a következő lehetséges módjai vannak: 1) utalhat rá az ige tárgyas ragozása, 2) a tárgyat kifejező szó lehet ragos, 3) ha a tárgyat sem az igeragozás, sem rag nem jelöli, akkor kifejezheti ezt a szórendi pozíció is.

Az északi szamojéd nyelvek ismerik a tárgyas ragozás kategóriáját. A ragozás végződésai kifejezik az alany számát és személyét, de emellett jelölik a tárgy számát is. Tehát kifejezik, hogy egy, két vagy több tárgyról van-e szó.

A nganaszanban, ellentétben a magyarral, önmagában a tárgy ragja csak harmadik személyű tárgyat tud kifejezni. A tárgyas ragozás ragja mellett a tárgyra ragos névszó is utalhat. A tárgyragok a következők:

Sg	Du	Pl
-0/-m	-KI ^C	-J
turku /turkum 'tavat'	turkugi 'két tavat'	turkuj 'tavakat'

Egyes számban ma már szinte sosem jelentkeznek a rag. Egyes archaikusabb szövegekben még néha előfordul, de használata ma már nem jellemző. Duálisban és plurálisban azonban a tárgy mindig jelölt.

A dolgozat további részében azt vizsgálom, hogy a nganaszanban milyen módon lehet kifejezni a tárgyat. Kitérek a tárgy szófajára és a tárgy jelöltségi fokára, valamint néhány szintaktikai sajátosságra.

2. A névszói tárgy

2.1. A személyes névmási tárgy

A mondatban a személyes névmás állhat tárgyi szerepben, de a nganaszanban a névmás nem ragozható. Ez a jelenség szokatlan, hiszen általában azokban a nyelvekben is jelölt a személyes névmási tárgy, ahol egyébként ez az eset jelöletlen marad (lásd például az angolt). A másik két északi szamojéd nyelvben, az enyecben és a nyenyecben is ragozható a személyes névmás.

A nganaszanban a következő személyes névmások vannak: *mənə* 'én', *mi* 'mi ketten', *miŋ* 'mi többen', *tənə* 'te', *ti* 'ti ketten', *tiŋ* 'ti többen', *siti* 'ő', *siti* 'ők ketten', *sitiŋ* 'ők többen'.

¹Amennyiben az *-m* rag nem jelentkezik, fokváltkozás utalhat hajdani meglétére. Pl. *d'ed'i* 'apát', vö. *d'esj* 'apa'.

- (1) maad'a mənə hikəptigujnɨ?
miért én-[Acc] ijesztget-Minter-2Sg s
'Miért ijesztgetsz engem?'²
- (2) tənə hɨ'itim
te-[Acc] fél-Kimp-1Sg s
'Tőled félek.'
- (3) d'ed'itɨ makətə sɨtɨ konda"a, matənu" konda"atu.
apa-GenPx3Sg sátor-Abl ő-[Acc] elvisz-Kperf-3Sg s, sátor-Lat-Px1Pl el-
visz-Kperf-3Sg o
'Az apja sátrából elvitte őt, elvitte a sátrunkba.' T79: 187
- (4) tənə mɨɨ hɨ'itɨɨ.
te mi-[Acc] fél-Kimp-2Sg s
'Tőlünk félsz.'

Az alany kitétele nem kötelező, ez legtöbbször el is marad a mondatokból. Erre példaként lásd az (1) és a (2) mondatot.

Az ige állhat tárgyas ragozásban is, ilyen esetekben magára vonja a mondat-hangsúlyt.

- (5) mɨɨ hɨ'itirə.
mi-[Acc] fél-Kimp-2Sg o
'Félsz tőlünk.'

Ez nem csak a nganaszban figyelhető meg, hanem a nyenyecben is találkozhatunk ezzel a jelenséggel.

- (6) Нисяв тикы газетам толабида.
Ara-Px1Sg ez újság-Acc olvas-3Sg o
'Az apám újságot olvas.'

2.2. Egyéb névmási tárgy

A névmások közül, a személyes névmáson kívül, tárgyi szerepben leggyakrabban mutató, határozott, határozatlan, kérdő és tagadó névmás szerepel. E névmások egy része ragozható, így tárgyi szerepben általában felveszik a tárgy ragját. A kérdő és a mutató névmás soha nem vesz fel ragot.

- (7) tətɨ taħara tundiaku maa nəyələtəɨɨ?
ez hát róka-Ndim mi-[Acc] elvesz-MinterFut-3Sg s
'Ez a rókácska mit vesz el?' KNS: 160/27
- (8) bənd'əɨ huaŋkuə.
mind-AccPl letesz-Mimp-1Sg o
'Tegyet le mindet.' T79: 169

²Azok a mondatok, melyek után nem áll forrásmegjelölés, saját anyagomból származnak.

- (9) əməmtə kurəd'imənu meliḍətəŋjmə.
ez-AccPx2Sg hogy-Prol csinál-MinterFut-1Sg o
'Ezt hogy csináljam?'

Ezek mellett a névmások mellett is állhat tárgyas ragozású ige. (Lásd például a (8) és a (9) mondatokat.) Ebben az esetben is azt állapíthatjuk meg, hogy a tárgyas ragozásnak kiemelő szerepe van. Nem a tárgy határozottságával függ össze. Erre a kérdéskörre a 3. pontban részletesen kitérek.

2.3. A főnévi tárgy

A tárgy legtipikusabb képviselője a főnév. A tárgyi szerepben előforduló főnév állhat önmagában, de kiegészülhet jelzővel is. A nganaszanban a főnévi tárgy egyes számban általában jelöletlen, tehát nincs rajta az *-m* rag. A duális és a többes számú tárgy viszont mindig raggal jelölt.

- (10) kəhi luu sīgi"ə kubu šerəd'i sjiŋəru"o...
fogoly(madár) ruha emberevő bunda-[Acc] felvesz-inf gondol-Kperf-3Sg s
'Kehi lu az emberevő bundáját felvéve arra gondolt...' T79: 186
- (11) əmki taagi ŋəd'atətə mikəjŋə
ez-AccDu rénszarvas-AccDu öcs-Lat-Px2Sg ad-1Sg o
'Ezt a két rént odaadom az öcsédnek.' T79: 140
- (12) bətuəd'əj ŋuŋüntəgətu".
bél-AccPl gyűjt-Kimp-3Pl s
'Beleket gyűjtenek.' KNS: 160/29

A (10) mondat alapján megállapíthatjuk, hogy a tárgy nem áll alany esetben. A *bunda* jelentésű szó alany esetű alakja *kuhu*. A *kubu* alakon megfigyelhetjük, hogy végbement a fokváltakozás, amit a lekopott *-m* rag idézett elő. Egyes névszók jelöletlen tárgyragos alakja egybeeshet a nominatívuszi alakkal. Ez olyan esetekben fordulhat elő, amikor a szóban nem szerepel a fokváltakozást érintő hang, a szó hosszú magánhangzóra vagy diftongusra végződik. Például *ŋemj* 'anya', *kolj* 'hal', *latəə* 'csont' stb.

Említettem már, hogy a tárgy előtt állhat melléknévi, esetlegesen mutató névmási jelző is. A jelző és a jelzett szó egyeztetése a nganaszanban nem teljes körű, ez csak a tárgy és a birtokos esetben jelentkezik. Független esetekben a jelző a genitívuszi alakban áll, míg a jelzett szón megjelenik a megfelelő esetrag. Mivel akkuzatívuszban kötelező az egyeztetés, az egyes számú jelöletlen jelzős szerkezet mindkét tagjában (amennyiben szükséges) végbemegy a fokváltakozás. Többes számban és duálisban a szerkezet mindkét tagja ragos.

- (13) ŋaagə korudə ŋəḍütüm.
jó-[Acc] ház-[Acc] lát-Kimp-1Sg s
'Jó házat látok.' T79: 122
- (14) ŋaagəgi koruki ŋəḍütüm.
jó-AccDu ház-AccDu lát-Kimp-1Sg s
'Két jó házat látok.'
- (15) ŋaagəj korudəj ŋəḍütüm.
jó-AccPl ház-AccPl lát-Kimp-1Sg s
'Jó házakat látok.' T79: 122

A jelzöt a nyenyec és az enyec is egyezteti a főnévvel.

2.4. Az ige mint tárgy

Nem gyakoriak az olyan mondatok, melyek tárgya főnévi igenév lehet. Több nyelvben áll pl. a *hív, akar, elkezd, befejez* stb. igék mellett ige. A nganaszban nem minden esetben állhat ezek mellett az igék mellett igével kifejezett tárgy. Az a sajátosság, hogy milyen ige mellett állhat igenévi tárgy, nyelvspecifikus. A nganaszban pl. a *befejez* ige vehet maga mellé igenévi tárgyat.

- (16) *təgata koptua čajrši sattj'di ŋond'i"ə bond'i.*
 aztán lány teázik-inf befejez-inf kimegy-Kperf-3Sg s kifelé
 'Miután a lány befejezte a teázást, kiment az utcára.' SN3: 34/20

2.5. Az anaforikus tárgy

A nganaszban, akárcsak a magyar, lehetőséget ad arra, hogy a tárgy ne szerepeljen a mondatban. Ilyen esetekben a tárgyra csak az ige tárgyas ragozása, illetve a visszaható ragozás utal. A mondatból akkor törölhető a névmással jelölt tárgy, ha az nem fókusz és nem is topik³ szerepben áll.

A tárgyas ragozással helyettesített anaforikus tárgy

A nganaszban a következő igei ragokat találhatjuk.

	1 tárgy	2 tárgy	több tárgy
1Sg	-mə	-kəiŋə	-ŋə
2Sg	-rə	-kəitə	-tə
3Sg	-tu	-kəiču	-ču
1Du	-mi	-kəiŋi	-ŋi
2Du	-ri	-kəiti	-ti
3Du	-ti	-kəiti	-ti
1Pl	-mu"	-kəiŋü"	-ŋü"
2Pl	-ru"	-kəičü"	-čü"
3Pl	-tuŋ	-kəičüŋ	-čuŋ
Példa	konda"amə 'elvittem azt'	konda"kəiŋə 'elvittem azokat'	konda"iŋə 'elvittem azokat'

A táblázatban félkövérrel jeleztem azokat a ragokat, melyek az alanyi ragozás ragjaival megegyeznek.

A nganaszban a személyrag által kifejezett tárgy csak harmadik személyű lehet, mivel ebben a nyelvben nincsen a magyar *-lak/-lek* végződéshez hasonló rag, mely utalhatna a második személyű tárgyra. A mondatból hiányzó tárgy helyét egy megfelelő mutató vagy személyes névmással tölthetnénk ki. Amennyiben a tárgy második személyű, a mondatban kötelező a megfelelő személyes névmás kitétele. Az első személyű tárgy esetében, ha a tárgy és az alany nem egyezik meg, szintén ki kell tenni a

³A fókusz és topik esetében elfogadom É. Kiss Katalin ajánlásait: a fókusz a comment leghangsúlyosabb első pozíciója (Lengyelország nyert- a döntőben.); a topik a mondatban kifejezett állítás valamely a hallgató számára is ismert szereplőjét vagy körülményét állítja előtérbe (A cikket- holnapra kell elolvasni.)

névmást. Ha az alany és a tárgy megegyezik, reflexív ragozás jelentkezik az ige. A reflexív ragozásáról később szövegek.

- (17) tələsutəmə
becsuk-Fut-1Sg o
'be fogom csukni'
- (18) təbələki"ərə
elnyom-Kperf-2Sg o
'elnyomtam'
- (19) tənə təbələ"ki"əmə
te-[Acc] elnyom-Kperf-1Sg o
'Elnyomtalak téged.'
- (20) mənə təbələki"ərə
én-[Acc] elnyom-Kperf-2Sg o
'Elnyomtál engem.'

Gyakran marad el a tárgy az összetett mondatok második tagmondatából. Az első tagmondat általában tartalmazza a tárgyat, ezt a második tagmondatban a beszélő nem ismétli meg, csak az igeragozással utal rá.

- (21) huamtu ləti"gajsa, kəndətətu huanu"ətu.
fa-AccPx3Sg vág-inf, szán-Lat-Px3Sg tesz-Kperf-3Sg o
'Felvágván a fát, a szánra tette.'

A reflexív ragozással kifejezett első személyű tárgy

Pusztán igei személyraggal csak korlátozottan lehet utalni az első személyű tárgyra. Ez csak olyan szituáció leírásakor lehetséges, amelyben a cselekvés önmagára a cselekvőre irányul. Ilyen esetekben az ige tranzitív szemantikájú, ragozni pedig a reflexív ragozás paradigmája alapján kell.

- (22) mənə kamitanə
én tart-Kimp-1Sg r
'tartom magam'
- (23) mənə ɲonənə mənüəntənənə hoarəd'i"inə
én magam⁴ ököl-Loc-Px1Sg üt-Kimp-1Sg r
'Megütöm magam az öklömmel.'

Mivel a nganaszanban nincsenek visszaható névmások, a visszaható névmásos mondat-szerkezet nem helyettesítheti a reflexív igés mondatot. A reflexív ragozással és annak használati körével e dolgozat keretei között nem foglalkozom részletesebben.

3. A tárgy határozottsága

Szinte általánosan elfogadott nézet az uralisztikában, hogy a raggal jelölt tárgy a határozott tárgyat, míg a jelöletlen a határozatlant fejezi ki (Wickmann 1955, Collinder 1960). Comrie szintén hasonlóan vélekedik, de ő nem a határozottság, hanem a topicalizáció fogalmát állítja a középpontba. Eszerint a jelölt tárgy a topik része, míg a

⁴A ɲonə- névmás nem visszaható szerepű, hanem a nyomatékositást fejezi ki.

jelöletlen tárgy az új információ része (Comrie 1975). Mielőtt áttekintenénk, hogy igazak-e a fenti megállapítások a nganaszanra, vizsgáljuk meg, hogyan tehető még határozottá a névszói tárgy. Egyik lehetséges kifejezési mód a határozott névelővel való jelölés (pl. magyar). Ez a módszer a nganaszanban nem jöhet szóba. A főnévi mutató névmás is határozottá teszi a névszót. A nganaszanban a következő mutató névmások állhatnak a névszó előtt: *əm-* 'ez', *tə-* 'az (anaforikus szerepű névmás)'. Az *əm-* névmás használatát a (11) mondat szemlélteti.

- (24) *təndə ŋanasanəmtu nənsupti"əđi.*
 ez-[Acc] ember-AccPx3Sg felemel-Kperf-3Sg o
 'Ezt az embert felemelte.' M70: 69/7

Az uráli nyelvekben gyakran jelöli a határozottságot a birtokos személyrag. Ilyen funkcióban állhat a Px2Sg és Px3Sg is. A természeti jelenségeket általában a harmadik személyű személyrag determinálja, elbeszélő szövegekben leggyakrabban szintén ez a személyrag fordul elő.

- (25) *təndə ŋanasandətu hēdəmtu šeripti"ə.*
 ez-Gen ember-Lat-Px3Sg szukuj-AccPx3Sg ráad-Kperf-3Sg s.
 'Erre az emberre ráadta a szukuját.' M70. 69/8
- (26) *hēdəmtu šeriptişi, laŋakəşi, kaŋiatətu h_oatənəntu h_oa ŋanasanəmtu tiŋiçiki"ə.*
 szukuj-AccPx3Sg ráad-inf, felkiált-inf, tart-PtPraens fa-Loc-Px3Sg fa-
 [Acc] ember-AccPx3Sg üt-Kperf-3Sg s
 'A szukujt ráadva, felkiáltva, az általa tartott bottal a faemberét ütni kezdte.' M70: 69/9

A (25) mondatban a tárgy határozott. A birtokos személyrag ebben az esetben nem pusztán a határozottságot jelöli, hanem kifejezi a tényleges birtokviszonyt is. A (26) mondatban a birtokviszony kifejezése a háttérbe szorul, helyette előtérbe kerül a határozottság jelölése. A határozottságot a birtokos személyragon kívül a tárgy topicalizációja is jelzi.

Párbeszédben inkább a Px2Sg jelentkezik determináló szerepben. Ilyenkor szintén nem minden esetben van tényleges birtokviszonyról szó.

- (27) ...*küdatud'a mənə buəduđəmtə koj"siđəm.*
 'reggel én szó-Npräd-AccPx2Sg ad-Fut-1Sg s
 'Reggel adok neked tanácsot.' KNS: 165/110

Tereščenko szerint az *-m* tárgyrag a nganaszanban a határozott tárgyat jelöli: „В единственном числе основного (беспритязательного) склонения суффикс винительного падежа *-m* служит для обозначения определенности прямого объекта и потому употребляется довольно ограниченно, лишь в известном контексте.” (Tereščenko 1979: 80, hasonló megfogalmazás áll a szamojéd nyelveket tárgyaló monográfiában is, Tereščenko 1973: 173.). Ennek a megállapításnak ellentmondani látszik, hogy a ragos névszó viszonylag kevés. Ezzel szemben a határozott tárgy nem ritka. Ezen kívül határozott tárgyi funkcióban általában birtokos személyragos alak áll. Ha valaha rendelkezhetett is az *-m* tárgyrag determináló funkcióval, azt mára már teljesen elveszítette. Ezt a funkciót a mai nganaszanban egyértelműen a birtokos személyrag töltik be.

4. Megjegyzések a tárgyas ragozás használatához

A tárgyas ragozás használata nem olyan szabályszerű, mint a magyarban. A mondat határozott tárgy nem teszi kötelezővé az ige tárgyas ragozását. Azonban, ha a határozott tárgy nincs kitéve a mondatban, akkor az igét kötelező tárgyasán ragozni. Ilyenkor a ragozásnak anaforikus funkciója van. Példaként lásd a (21) mondatot.

Feltételezhető, hogy a tárgyas ragozás az ige hangsúlyosságát, esetlegesen fókuszálását is jelölheti. Ez a megállapítás egybeesik Tereščenko egy korábbi megállapításával: „Если во фразе логическое ударение падает на прямое дополнение, то переходный по своей семантике глагол изменяется по непереходному типу спряжения. Если же логическое ударение падает на сказуемое, выраженное переходным глаголом, то этот глагол присоединяется к своей основе личные показатели переходнова типа спряжения.”⁵ Ezt a következő mondatpár illusztrálja:

(28) mənə čenim̩t̩m maðəmt̩F
én ismer-Kimp-1Sg s sátor-AccPx2Sg
'A sátradat ismerem.'

(29) mənə čenim̩t̩m̩F maðəmt̩.
én ismer-Kimp-1Sg o sátor-AccPx2Sg
'Ismerem a sátradat.'

E a jelenség tisztázása további szintaktikai kutatásokat igényel. Azt azonban leszögezhetjük, hogy a tárgyas ragozás használata nem a tárgy sajátosságával, hanem sokkal inkább a topik-comment szerkezettel és a fókusszal van összefüggésben.

5. A felszólító mód mellett álló tárgy

Nem különleges sajátosság, hogy a felszólító mód mellett a tárgy nem úgy viselkedik, mint a kijelentő mondatokban. Gyakori, hogy a felszólító mondata tárgya alany esetben áll. Ezt a jelenséget figyelhetjük meg a finnben, az észtben, de a nyecben is. A nganaszanban nem ilyen egyértelmű a helyzet. A tárgy megőrzi a tárgyrag nyomait az egyes szám első személyű felszólításkor. Az alanyi és a tárgyas ragozás mellett is jelöletlen, de nem nominatívuszi tárgy áll:

alanyi ragozás:

(30) ...əmlədi šierə niikuəm ŋonəi" biarə".
ilyen dolog-[Acc] nem-MimpFut-1Sg s még egyszer-GenPl kinyit-Vcong
'Ilyen dolgot többé ne tegyek!' H94: 32/24

tárgyas ragozás:

(31) əmə hotürə hotəgumə.
ez-[Acc] levél-[Acc] ír-Mimp-1Sg o
'Írjam meg ezt a levelet!' T79: 217

Az egyes szám második személyű mondatokban már nem ennyire egységes a kép. Az esetek nagy többségében az alanyi ragozású ige mellett alanyesetben áll a tárgy.

⁵Materiali i issledovenija po jazyku nencev 114. Az idézetet Mikola Tibor után közlöm. (MNY62)

- (32) əmə bɨnɨməŋɨ bakadəərə huanə"!
ez-Gen kötél-Prol nyak-Px2Sg beletesz-Mimp2Sg s
'Ebbe a kötélbe tedd bele a nyakadat!'

Ugyanakkor a tárgyas ragozású ige mellett tárgyasetben álló tárgyat találhatunk:

- (33) təndəmtə nɨntə d'ukə"!
ez-AccPx2Sg nem-Mimp2Sg o elveszít-Vcong
'Ne veszítsd el őt!' M70: 70/11

Az egyes szám harmadik személyű felszólításra csak olyan mondatokat találtam, ahol az ige alanyi ragozású. Ebben esetben a mondat tárgya akkuzatívuszi. Feltételezhetőnek tartom, hogy a tárgyas ragozás mellett is akkuzatívuszi tárgy áll.

- (34) d'esiðə, nɨmiðə torəmiðəmtu ɨətəŋəə
apa-Npräd, anya-Npräd támasz-Npräd-AccPx3Sg talál-Mimp3Sg o
'az apa és az anya találjon magának támaszt' H94: 43/155

Olyan többes szám első személyű felszólítást, amely tárgyra irányult, az eddig lejegyzett szövegekben nem találtam. Lehetségesnek tartom, hogy az egyes számhoz hasonlóan viselkedik.

A többes szám második személy felszólító módjának sajátossága, hogy egy tárgy esetében az alanyi és a tárgyas ragozás nem válik el egymástól, a személyrag mindkét esetben *-ɨuru"/-ɨiri"* alakú. A kettő és a több tárgyra utaló személyrag már jól megkülönböztethető (Du obj. *-kəičü*, Pl obj. *-ɨačü*). Ugyanakkor az egy tárgyra való utalás sokkal gyakoribb, így sajnos én is csak olyan példamondatokat találtam, ahol a homonim személyrag szerepel. A példamondatok között akad olyan, amelyben a tárgy alanyesetben áll, de olyan is van, ahol a tárgy akkuzatívuszi. Ennek alapján feltételezem, hogy az alanyi ragozás mellett alanyesetben áll a tárgy, a tárgyas ragozás mellett pedig tárgyasetben. Ezt a feltételezést olyan mondatokkal lehet alátámasztani, esetlegesen megcáfolni, amelyekben az igerag két vagy több tárgyra utal, valamint a mondatban ki van téve a tárgy.

feltételezett alanyi ragozás:

- (35) nɨl'ia nagür hiad'ir čəŋuəri"
le három kampó leereszt-Mimp2Pl s
'Eresszettek le három kampót!'

feltételezett tárgyas ragozás:

- (36) ...bəltə hoŋemtu ɨənə d'jan̄tu kojgori" ...
csak hátsó rész-AccPx3Sg és agy-Acc3Sg hagy-Mimp2Pl o
'...csak a hátsó részét és az agyát hagyjátok meg...' M70: 69/27

A többes szám harmadik személy esetében ugyanaz a helyzet, mint az egyes számnál. Tehát a tárgyas ragozás a szövegekből nem adatolható. Az alanyi ragozás mellett, eltérően az egyes számtól, nem akkuzatívuszi, hanem nominatívuszi tárgyat találhatunk:

- (31) *sitij mađučij hoanə!*
 ők többen sátor-Px3Pl felállít-Mimp3Pl s
 'Állítsák fel a sátrukat!' T79: 140

A duális alanyt, mivel nincs rá elegendő példa, nem vizsgálom. Az általam elemzett példamondatok alapján a következőképpen foglalhatjuk össze a felszólító módú ige mellett álló tárgy sajátosságait. A feltételezett formákat dőlt betűvel jelölöm.

	Imp1Sg	Imp2Sg	Imp3Sg	Imp1Pl	Imp2Pl	Imp3Pl
alanyi ragozás	Acc	Nom	Acc	–	<i>Nom</i>	Nom
tárgyas ragozás	Acc	Acc	–	–	<i>Acc</i>	–

6. Összefoglalás

1. A nganaszan kijelentő mondatokban a tárgy mindig tárgyesetben áll, de az esetek többségében a tárgy ragja már lekopott.

2. A jelölt, tehát *-m* ragos tárgy nem a határozott tárgyat fejezi ki, hanem archaiskus alak. A határozottság jelölésének funkcióját a birtokos személyragok végzik.

3. A tárgy határozottságának nincsen köze a tárgyas ragozáshoz. A tárgyas ragozást minden bizonnyal a fókuszálás hívja életre.

4. Kötelező a tárgyas ragozás használata, ha a mondat tárgya nem jelenik meg a mondatban.

5. A felszólító módban a tárgy nominatívuszi és akkuzatívuszi alakja között megoszlás mutatkozik. A legáltalánosabb felszólító formában, a 2Sg-ben alanyi ragozás mellett alanyesetben áll a tárgy, míg a tárgyas ragozás mellett tárgyesetben.

Rövidítések jegyzéke

Abl – ablatívusz

Acc – tárgyeset

Du – kettős szám

F – fókusz

Fut – jövő idő

Gen – genitívusz

inf. – főnévi igenév

Kimp – imperfektív igeikhez járuló
 koaffixum

Kperf – perfektív igeikhez járuló
 koaffixum

Lat – latívusz

Loc – lokatívusz

Mimp – felszólító mód

Mimp – jövő idejű felszólító mód

Minter – kérdő mód

MinterFut – jövő idejű kérdő mód

Ndim – kicsinyítő képző

Npräd – predesztinatív ragozás

o – tárgyas ragozás

Pl – többes szám

Prol – prolatívusz

PtPraes – participium praesens

Px – birtokos személyrag

r – reflexív ragozás

s – alanyi ragozás

Sg – egyes szám

Vcong – tagadott igető

IRODALOM

- Collinder, Björn 1960: *Comparative grammar of the Uralic languages*, Stockholm, Amqvist & Wicksell.
- Comrie, Bernard 1975: Subject and direct object in Uralic languages: a functional explanation on case-marking systems, *Études Finno-Ougriennes* 12, Párizs, 5–17.
- H94 = Kosterkina, Nadežda–Evgenij Helimskij 1994: Malye kamlanija bolšogo šamana, in Evgenij Helimskij szerk.: *Tajmyrskij étnolingvističeskij sbornik*, Moskva, RGGU, 17–146.
- É. Kiss Katalin 1978: A magyar mondatok egy szintaktikai modellje, *Nyelvtudományi Közlemények* 80, Budapest, 261–285.
- KNS = Kosterkina, Nadežda–Beáta Boglárka Nagy–Florian Sobanski 1997: Über die Tiere auf der Erde: ein nganasanisches Märchen nebst Übersetzung und morphologischem Wörterverzeichnis, *Néprajz és Nyelvtudomány* 38, Szeged, JATE, 157–199.
- Helimski, Eugene 1998: Nganasan, in Daniel Abondolo szerk.: *The Uralic languages*, London, Routledge, 480–515.
- Mikola Tibor 1966: A tárgyrag és a tárgyas ragozás kérdéséhez, *Magyar Nyelv* 62, Budapest, 441–461.
- M70 = Mikola Tibor 1970: Adalékok a nganaszan nyelv ismeretéhez, *Nyelvtudományi Közlemények* 72, Budapest, 59–92.
- Salminen, Tapani 1997: *Tundra Nenets Inflection = Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* 227, Helsinki.
- SN3 = *Skazki narodov Sibirszkogo Severa* 3, 1980, Tomsk, 3–54.
- Tereščenko, Natalja Mitrofanovna 1973: *Sintaksis samodijskih jazykov*, Leningrad, Nauka.
- T79 = Tereščenko, Natalja Mitrofanovna 1979: *Nganasanskij jazyk*, Leningrad, Nauka.
- Wickmann, Bo 1955: *The form of the object in the Uralic languages = Acta Universitatis Upsaliensis* 1955: 6, Uppsala, Amqvist & Wicksell.

BEMERKUNGEN ZUR BEZEICHNUNG DES OBJEKTS IM NGANASANISCHEN

BEÁTA BOGLÁRKA WAGNER-NAGY

1. Das Objekt in den nganasanischen Aussagesätzen steht immer im Akkusativ, aber in den meisten Fällen ist das Akkusativsuffix schon geschwunden.

2. Das mit dem Suffix *-m* markierte Objekt drückt nicht das bestimmte Objekt aus, sondern repräsentiert eine archaische Form. Die Markierung der Bestimmtheit erfolgt durch die possessivsuffixe der 2. und 3. Person.

3. Die Bestimmtheit des Objekts hat nichts mit der objektiven Konjugation zu tun. Die objektive Konjugation ist nach aller Wahrscheinlichkeit eine Folge der Fokussierung.

4. Obligatorisch ist die objektive Konjugation, wenn im Satz das Objekt nicht angegeben ist.

5. Im Imperativ ist eine Verteilung zwischen nominativischen und akkusativischen Objekten zu beobachten. Bei der häufigsten Aufforderungsform – in der 2. Person Singular – steht das Objekt bei subjektiver Konjugation im Nominativ, bei objektiver Konjugation dagegen im Akkusativ.